

การจัดการความรู้
Knowledge Management (KM)

เรื่อง “ความรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗”

โดย

กลุ่มตรวจการสหกรณ์

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดนครปฐม

(ก)

คำนำ

ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ คณะทำงานจัดการความรู้ สำนักงานสภรณ์จังหวัดนครปฐม ได้เลือกดำเนินการจัดการความรู้ในหัวข้อ “ความรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคลากรสำนักงานสภรณ์จังหวัดนครปฐมได้มีความรู้เข้าใจเกี่ยวกับที่มาแห่งการตราบทบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ หรือการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตของเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ รวมถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย องค์กรประกอบ ความผิด โทษ ตลอดจนกรณีศึกษาตามคำพิพากษาศาลฎีกาว่าข้อเท็จจริงเช่นใดจึงจะถือว่าผู้กระทำความผิด หรือไม่มีความผิดตามบทบัญญัติดังกล่าว

คณะทำงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการจัดการความรู้ชุดนี้ จะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์กับข้าราชการ พนักงานราชการ ของสำนักงานสภรณ์จังหวัดนครปฐม และผู้ที่มีความสนใจต่อการเรียนรู้ต่อไป

คณะผู้จัดทำ
สิงหาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

	หน้า
๑. เหตุที่มาแห่งการบัญญัติบทความผิด ตามมาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา	๑
๒. แนวคิด/ทฤษฎี/หลักวิชาการ	๑
๒.๑ เจตนารมณ์ของกฎหมาย	๑
๒.๒ องค์ประกอบความผิด	๒
๒.๓ โทษ	๓
๓. แนวคำพิพากษาศาลฎีกา	๔
๔. บทสรุป	๗

๑. เหตุที่มาแห่งการบัญญัติบทความผิด ตามมาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

เนื่องจากบุคคลซึ่งเป็นเจ้าพนักงานนั้นถูกกำหนดให้มีบทบาทในสังคมที่เหนือกว่าบุคคลธรรมดา บางประการ ซึ่งมีผลมาจากอำนาจหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ และต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย จึงต้องมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเพื่อคุ้มครองและควบคุมบุคคลผู้เป็นเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ ในการคุ้มครองเจ้าพนักงานจะต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานปฏิบัติการในหน้าที่ หากมีการต่อสู้ขัดขวาง เจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษในความผิดฐานต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงาน หรือการทำร้ายเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ที่มีผลให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้น เป็นต้น ในขณะที่การควบคุมเจ้าพนักงาน กฎหมายก็ได้บัญญัติขึ้นมาเพื่อจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานไม่ให้กระทำการเกินกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานนี้ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา หมวด ๒ เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

จะเห็นได้ว่า เจ้าพนักงานนั้นเป็นบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้ทั้งอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบ ในการปฏิบัติการ ซึ่งอาจได้รับทั้งคุณและโทษจากบทบัญญัติของกฎหมายจึงต้องกระทำการด้วยความระมัดระวัง และหากกระทำการนอกขอบเขตที่กฎหมายให้ไว้ ก็มีมาตรการลงโทษเจ้าพนักงานไว้เป็นการเฉพาะซึ่งมีบทลงโทษที่หนักยิ่งกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป

ความรับผิดชอบเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ ถือเป็นความผิดที่เกิดขึ้นเป็นคดีความบ่อยครั้ง ในบรรดาความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ เนื่องจากได้กำหนดองค์ประกอบความผิดไว้อย่างกว้าง ๆ ด้วยต้องการครอบคลุมการกระทำความผิดต่าง ๆ ของเจ้าพนักงานโดยที่มีลักษณะความผิดมิได้เฉพาะเจาะจงเหมือนความผิดฐานอื่น ๆ ความผิดที่จะเกิดขึ้นกับเจ้าพนักงานตามมาตรา ๑๕๗ นั้น ต้องมีเจตนาพิเศษด้วย หากไม่มีเจตนาพิเศษก็ไม่อยู่ในความหมายของมาตรา ๑๕๗

๒. แนวคิด/ทฤษฎี/หลักวิชาการ

๒.๑ เจตนาธรรมณ์ของกฎหมาย

ความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ โดยมิชอบ หรือโดยทุจริต อยู่ในประมวลกฎหมายอาญา ภาค ๒ ความผิด ลักษณะ ๒ ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง หมวด ๒ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ มาตรา ๑๕๗ บทบัญญัติมาตรานี้จึงมีเจตนาธรรมณ์เพื่อควบคุมบุคคลที่เป็นเจ้าพนักงาน ให้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งของตนโดยถูกต้อง เทียงธรรม ไม่กลั่นแกล้งผู้หนึ่งผู้ใดโดยอาศัยอำนาจที่ตนมีในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานนั้น

อนึ่ง ฐานความผิดตามกฎหมายอาญาจะแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ บททั่วไป และบทเฉพาะ กล่าวคือ การกระทำความผิดอาญาบางอย่างในครั้งหนึ่ง ๆ หรือกรรมหนึ่ง ๆ อาจเป็นการกระทำความผิดอาญา ซึ่งเป็นฐานความผิดตามบทเฉพาะ เมื่อเป็นการกระทำความผิดอาญาซึ่งเป็นฐานความผิดตามบทเฉพาะแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องปรับบทฐานความผิดตามบททั่วไปอีก แต่หากการกระทำในครั้งนั้น ๆ หรือกรรมนั้น ๆ ไม่เป็นความผิดตามบทเฉพาะ ก็ยังอาจเป็นความผิดตามบททั่วไปได้ จึงเห็นได้ว่า ฐานความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ หรือโดยทุจริต ตามมาตรา ๑๕๗ นั้นเป็นบททั่วไป ถ้าเปรียบเทียบกับกฎหมาย ซึ่งแหซึ่งตาข่ายดักไว้ไม่ให้เจ้าหน้าที่ที่ทุจริตหรือประพฤติมิชอบรอดพ้นจากเงื้อมมือของกฎหมาย เจ้าพนักงาน

ที่กระทำความผิดแล้วหลุดบทเฉพาะมักจะมาติดตรงมาตรา ๑๕๗ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบได้ผลอยู่ในระดับหนึ่ง^๑

๒.๒ องค์ประกอบความผิด

องค์ประกอบความผิดตามมาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา แบ่งออกได้เป็น ๒ กรณี

กรณีที่ ๑

(๑) บุคคลผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าของพนักงาน

คำว่า “เจ้าพนักงาน” ประมวลกฎหมายอาญาได้ให้นิยามไว้ตามมาตรา ๑ (๑๖) ว่าหมายถึง “บุคคลซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นเจ้าพนักงาน หรือได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไม่ว่า เป็นประจำ หรือครั้งคราว และไม่ว่าจะได้รับค่าตอบแทนหรือไม่”

ดังนั้น ข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างประจำสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์ ย่อมเป็นบุคคล ซึ่งได้รับแต่งตั้งตามกฎหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ราชการเป็นประจำ จึงอยู่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

(๒) ปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

สำหรับการปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ จะต้องเป็นการปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติ ในหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้นั้นเองโดยตรงซึ่งอาจพิจารณาได้จากคำบรรยายลักษณะงาน หรือเกิดจากคำสั่งที่ ชอบด้วยกฎหมาย และโดยผู้มีอำนาจมอบหมายหรือสั่ง เช่นนี้ แม้ไม่มีหน้าที่โดยเฉพาะเจาะจง แต่มีหน้าที่ดูแล เป็นการทั่วไป ก็อาจผิดมาตรา ๑๕๗ ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๘/๒๕๓๔) และถ้าหากเป็นเรื่องนอกหน้าที่ หรือพ้นหน้าที่ไปแล้ว หรือไม่มีหน้าที่เลย ย่อมไม่เป็นความผิดตามมาตรา ๑๕๗ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๙๔/๒๕๒๕)

อย่างไรก็ตาม หากแม้ตนไม่มีหน้าที่ หรือพ้นหน้าที่ไปแล้ว แต่ได้ไปร่วมกับเจ้าพนักงานอื่นที่มี หน้าที่ กระทำความผิดตามมาตรา ๑๕๗ กรณียอมเป็นการให้ความช่วยเหลือ หรือความสะดวกแก่การที่ เจ้าพนักงานอื่นกระทำความผิด ในขณะที่ก่อนกระทำความผิด ตนก็ย่อมมีความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุน การกระทำความผิดตามมาตรา ๑๕๗ ประกอบมาตรา ๘๖ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๐๙ - ๔๑๐/๒๕๐๙)

นอกจากนั้น การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ จะต้องเป็นการกระทำโดยมิชอบด้วย ได้แก่ การปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่เป็นการกระทำนอกขอบเขตแห่งอำนาจหรือโดยปราศจากอำนาจ หรือที่เป็นการฝ่าฝืนต่อวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง อันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับกรนั้น หรือที่เป็นการกระทำที่ไม่เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หรือที่เป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ

แต่อย่างไรก็ตาม การกระทำเพื่อให้งานดำเนินไปโดยรวดเร็ว เป็นผลดีแก่ทางราชการ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย แม้ไม่ถูกระเบียบหรือขั้นตอนไปบ้าง ก็ไม่ใช่การกระทำโดยมิชอบ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๗๐/๒๕๓๐, ๔๓๗/๒๕๑๕)

(๓) ผู้กระทำต้องมีเจตนาธรรมดา

เจตนาธรรมดาเป็นไปตามมาตรา ๕๙ วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติว่า “กระทำโดยเจตนา ได้แก่ กระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และในขณะที่เดียวกัน ผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น”

^๑ วีระชาติ เอี่ยมประไพ, รวมคำบรรยาย ภาคหนึ่ง สมัยที่ ๖๘ ปีการศึกษา ๒๕๕๘ เล่ม ๑๖, น. ๓๘๕

ฉะนั้น เจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบจะต้องกระทำไปโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และในขณะเดียวกัน เจ้าพนักงานผู้กระทำก็จะต้องประสงค์ต่อผล หรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นด้วย

(๔) ผู้กระทำต้องมีเจตนาพิเศษเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด

การกระทำโดยมีเจตนาพิเศษ คือ การกระทำโดยมีมูลเหตุชกใจให้กระทำ ฉะนั้น นอกจากต้องประกอบด้วยเจตนาธรรมดาแล้ว เจ้าพนักงานผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๑๕๗ ในกรณีนี้ ยังจะต้องมีมูลเหตุชกใจ (เจตนาพิเศษ) เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใดด้วย

อนึ่ง “ผู้ใดผู้หนึ่ง” นอกจากบุคคลธรรมดาแล้ว ยังอาจเป็นส่วนราชการซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลก็ได้ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ และความเสียหายนั้น หมายความรวมถึงความเสียหายในทุก ๆ ด้าน โดยไม่จำเป็นต้องเป็นความเสียหายแต่เฉพาะแก่ทรัพย์สินเท่านั้น เช่น ความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย ชื่อเสียง เสรีภาพ

ดังนั้น ถ้าเพียงแต่เป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยขาดความระมัดระวัง บกพร่อง ไม่รอบคอบ ย่อมเป็นการกระทำโดยขาดเจตนาพิเศษ หรือมูลเหตุชกใจเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ไม่เป็นความผิดตามมาตรา ๑๕๗ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๒๙๕/๒๕๔๓)

กรณีที่ ๒

(๑) บุคคลผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าพนักงาน มีลักษณะเช่นเดียวกับ องค์ประกอบข้อ (๑) ในกรณีที่ ๑

(๒) ปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ มีลักษณะเช่นเดียวกับ องค์ประกอบข้อ (๒) ในกรณีที่ ๑ แต่มีความแตกต่างกันตรงที่ว่าในกรณีที่ ๒ นี้ การปฏิบัติ หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ไม่จำเป็นต้องเป็นไป “โดยมิชอบ” กล่าวคือ ไม่ว่าการนั้นจะชอบ หรือไม่ชอบ ก็เข้าองค์ประกอบตามกรณีที่ ๒ นี้ได้ ตัวอย่างเช่น เจ้าพนักงาน เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากราษฎร เพื่อเป็นการตอบแทนที่ตนจะปฏิบัติตามหน้าที่ จะเห็นได้ว่ากรณีเช่นนี้ แม้จะปฏิบัติตามหน้าที่ อันไม่เป็นการโดยมิชอบ แต่ก็เป็นความผิดตามมาตรา ๑๕๗ ในกรณีที่ ๒ แล้ว

(๓) ผู้กระทำต้องมีเจตนาธรรมดา มีลักษณะเช่นเดียวกับ องค์ประกอบข้อ (๓) ในกรณีที่ ๑

(๔) ผู้กระทำต้องมีเจตนาพิเศษโดยทุจริต

คำว่า “โดยทุจริต” ประมวลกฎหมายอาญาได้ให้นิยามไว้ตามมาตรา ๑ (๑) ว่าหมายถึง “เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเอง หรือผู้อื่น”

ฉะนั้น นอกจากต้องประกอบด้วยเจตนาธรรมดา เจ้าพนักงานผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๑๕๗ ในกรณีนี้ ยังจะต้องมีมูลเหตุชกใจ (เจตนาพิเศษ) เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเอง หรือผู้อื่น อีกด้วย

๒.๓ โทษ

ผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

อย่างไรก็ตาม ศาลอาจพิจารณาเห็นว่ามิเหตุควรบรรเทาโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามพฤติการณ์เป็นกรณี ๆ ไป เช่น จำเลยให้การรับสารภาพเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา หรือจำเลยนำสืบข้อเท็จจริงเป็นประโยชน์แก่การพิจารณา หรือจำเลยพยายามบรรเทาความเสียหายและไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือจำเลยเคยมีคุณความดีมาก่อน

๓. แนวคำพิพากษาศาลฎีกา

๓.๑ กรณีที่วินิจฉัยว่า เป็นเรื่องนอกหน้าที่ จึงไม่มีความผิดตามมาตรา ๑๕๗

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๔/๒๕๓๖ จำเลยเป็นข้าราชการตำแหน่งสหกรณ์อำเภอ สังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์ คณะกรรมการสหกรณ์การเกษตร ส. จำกัด แต่งตั้งจำเลยเป็นกรรมการออกข้อสอบและตรวจข้อสอบเพื่อรับบรรจุพนักงาน เมื่อสหกรณ์ดังกล่าวเป็นนิติบุคคลต่างหากไม่ใช่หน่วยงานในกรมส่งเสริมสหกรณ์ที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบโดยตรง ทั้งมติคณะกรรมการสหกรณ์ดังกล่าวก็ไม่มีระเบียบของทางราชการว่าให้ทำได้และจำเลยจะต้องปฏิบัติตาม และการเป็นกรรมการสอบก็ไม่ใช่งานในหน้าที่รับผิดชอบของจำเลย การเป็นกรรมการของจำเลยจึงไม่ใช่เจ้าพนักงานกระทำการในตำแหน่งของจำเลย จำเลยจึงไม่มีความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงาน เรียก ทรัพย์สินโดยมิชอบหรือกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่ง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๙๔/๒๕๒๕ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ นั้น จะต้องเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ดังนั้น เมื่อโจทก์ไปยื่นคำคัดค้านเกี่ยวกับที่ดินและจำเลยก็ได้รับคำคัดค้านของโจทก์ไว้ดำเนินการต่อไป ถือได้ว่าจำเลยปฏิบัติตามหน้าที่โดยชอบแล้ว แม้จำเลยจะกล่าวต่อ โจทก์ว่า 'มึงมาค้ำแล้ว ทำไมมึงมาค้ำอีก ฯลฯ' ต่อไปอย่าเข้ามาทำนาที่กูรังวัดไว้ รู้จักว่ากูเป็นที่ดินใหญ่ไหม ขึ้นตื้อทำไปต้องเป็นข้าวของคนอื่น ฯลฯ' ก็ไม่ทำให้โจทก์เสียหายเกี่ยวกับคำคัดค้านของโจทก์ เพราะการกล่าวถ้อยคำดังกล่าวหาใช่เป็นการ ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๐๙ - ๔๑๐/๒๕๐๙ จำเลยที่ ๑ เป็นเจ้าพนักงานตำแหน่งครูใหญ่ มีหน้าที่ออกใบสุทธิให้แก่นักเรียนที่ออกไปจากโรงเรียนตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้ แม้แบบพิมพ์ใบสุทธิจะอยู่ในความดูแลของจำเลยที่ ๑ ก็ตาม ก็เพียงพอออกเป็นใบสุทธิให้แก่นักเรียนซึ่งจำเลยที่ ๑ มีอำนาจหน้าที่ออกตามระเบียบ ก็เป็นเรื่องผิดหน้าที่ในการใช้ ถือไม่ได้ว่าเป็นการกระทำทุจริตต่อหน้าที่ในการรักษาตามความมุ่งหมายของมาตรา ๑๕๑ แห่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๕๗ ตอนแรก กับมาตรา ๑๖๒ ไม่มีบทบัญญัติว่าจะต้องเป็นการกระทำโดยทุจริต ฉะนั้น เมื่อฟังได้ว่าจำเลยที่ ๑ ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานออกใบสุทธิโดยจดทะเบียนแปลงข้อความไม่ตรงต่อความจริงและผิดระเบียบเพื่อให้พลทหารเอกพลทหารเบ็ญญาไปแสดงต่อผู้บังคับบัญชาในการขอบำเหน็จความชอบนั้นก็ได้อ้างว่าจำเลยที่ ๑ ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายโดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ราชการทหารในตัวครอบงำความผิดตามมาตรา ๑๕๗ ตอนแรก และมาตรา ๑๖๒(๓) เป็นความผิดตามบทกฎหมายสองมาตราดังกล่าว และให้ลงโทษจำเลยตามมาตรา ๑๕๗ ซึ่งเป็นบทหนักสำหรับจำเลยที่ ๒ (เป็นครูน้อย โจทก์ฟ้องว่าร่วมกับจำเลยที่ ๑ กระทำผิดดังกล่าว) ศาลลงโทษจำเลยที่ ๒ เพียงผู้สนับสนุน

๓.๒ กรณีที่วินิจฉัยว่าแม้ไม่มีหน้าที่เฉพาะเจาะจง แต่มีหน้าที่ดูแลทั่วไป ก็ผิดมาตรา ๑๕๗ ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๘/๒๕๓๔ จำเลยที่ ๑ เป็นเจ้าพนักงานตำรวจตำแหน่งเจ้าหน้าที่สายตรวจ มิได้มีหน้าที่จัดการหรือรักษาเสถียรของกลางซึ่งนายดาบตำรวจ ส.เป็นผู้เก็บรักษา การที่จำเลยที่ ๑ ลักเสถียรดังกล่าวไปจึงไม่มีความผิดตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๔๗ จำเลยที่ ๑ ได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่เวรยามและสายตรวจมีหน้าที่ดูแลรักษาสิ่งของต่าง ๆ ในบริเวณสถานีตำรวจ ถือว่าจำเลยที่ ๑ ได้รับคำสั่ง

โดยขอให้ดูแลรักษาทรัพย์สินของกลางที่สถานีตำรวจด้วย การที่จำเลยที่ ๑ อาศัยโอกาสดังกล่าวลักเลี้ยวยนต์ของกลางไปขายเพื่อประโยชน์ส่วนตัว จึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗

๓.๓ กรณีที่วินิจฉัยว่าแม้การวินิจฉัยสั่งการต้องเสนอผู้บังคับบัญชา แต่การกระทำส่วนใดส่วนหนึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของจำเลย ก็เป็นความผิดตามมาตรา ๑๕๗ ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๒๑๑/๒๕๕๕ จำเลยรับราชการในตำแหน่งเจ้าพนักงานปกครอง ๕ เป็นผู้จัดทำสำเนาทะเบียนบ้านขึ้นเอง และเป็นผู้ลงลายมือชื่อรับรองสำเนาตามที่ปรากฏในเอกสารในฐานะนายทะเบียนด้วยตนเอง หากมีบุคคลอื่นปลอมลายมือชื่อของจำเลยไม่ เพื่อใช้ประโยชน์เป็นหลักฐานประกอบให้นาย ช.นำไปขอบัตรประจำตัวประชาชน ซึ่งจำเลยยอมรับว่าเป็นผู้อนุมัติให้ออกบัตรประจำตัวประชาชนให้แก่ นาย ช. แม้จำเลยอ้างว่า ไม่มีอำนาจที่จะวินิจฉัยให้นาย ช.เพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านได้ก็ตาม แต่กรณีนี้แม้จำเลยไม่มีอำนาจหน้าที่ที่จะปฏิบัติการดังกล่าวให้เสร็จลุล่วงเพราะต้องเสนอนายอำเภอวินิจฉัยอีกด้วย แต่การกระทำดังกล่าวส่วนหนึ่งก็เป็นอำนาจหน้าที่ของจำเลย ฉะนั้น การที่จำเลยกระทำการดังกล่าวเพื่อช่วยเหลือให้นาย ช.มีบัตรประจำตัวประชาชน โดยที่ นาย ช.เป็นบุคคลต่างด้าวไม่มีสัญชาติไทย ไม่สามารถมีบัตรประจำตัวประชาชน จำเลยจึงกระทำความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

๓.๔ กรณีที่วินิจฉัยว่าการที่เจ้าพนักงานประวิงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดำเนินไปอย่างล่าช้า และกระทำไปเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด เป็นการปฏิบัติหรือละเว้นปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๕๗๗/๒๕๓๔ จำเลยเป็นข้าราชการตำรวจซึ่งเกี่ยวข้องกับการที่โจทก์เป็นผู้ต้องหาและถูกจับมาควบคุมไว้ การที่จำเลยพูดในตอนแรกที่ญาติโจทก์แสดงความจำนงขอประกันตัวโจทก์ว่าจะประกันไปทำมาจะดัดนิสัย ๒-๓ วันก่อน และว่าจำเลยไม่วาง จะไปตั้งด่านตรวจ แต่จำเลยกลับไปรับประทานอาหารโดยมิได้ตั้งด่านตรวจตามที่พูดไว้นานเกือบ ๑ ชั่วโมง จึงกลับมาที่สถานีตำรวจแล้วจำเลยพูดกับญาติโจทก์อีกครั้งหนึ่งว่าจะประกันไปทำมา ตอนนี้ผู้เสียหายกำลังแรงให้ถูกขัง ๔-๕ วันก่อน จากนั้นจำเลยก็ออกไปโต๊ะสนุกเกอร์ ดังนี้ จำเลยมีหน้าที่จะต้องอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้มาติดต่อ และมีหน้าที่ต้องชวนขยายกระวีกระวาดแนะนำชี้แจงแก่ญาติโจทก์ที่มาติดต่อขอประกันตัวโจทก์ว่าจะยื่นเรื่องราวได้อย่างไร นำเสนอแก่ใครและจำเลยต้องคอยให้โอกาสในการที่คนเหล่านั้นจะได้ดำเนินการดังกล่าวไปด้วยดี รวดเร็วและเรียบร้อยตามสมควรแก่เวลา และพฤติการณ์ การกระทำ ของจำเลยดังกล่าวจึงเป็นการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ทำให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ผู้ถูกคุมขัง เป็นความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗

๓.๕ กรณีที่วินิจฉัยว่าจำเลยขาดเจตนาพิเศษเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด เป็นเพียงปฏิบัติหน้าที่บกพร่องเท่านั้น ไม่มีความผิดตามมาตรา ๑๕๗

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๒๙๕/๒๕๔๓ การที่จะมีความผิดฐานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ จะต้องประกอบด้วยเจตนาพิเศษ คือต้องเป็นการกระทำเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด จำเลยเป็นเจ้าพนักงาน มีหน้าที่ออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์(น.ส.๓ ก.) ได้ลงลายมือชื่อออก น.ส.๓ ก. ระบุชื่อ ต. เป็นผู้มีสิทธิครอบครองตามเรื่องราวเท็จ เอกสารปลอมที่มีผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องนำเสนอ โดยไม่ได้ตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงตามอำนาจหน้าที่ อันเป็นการละเว้น การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเท่านั้น ไม่ปรากฏว่าจำเลยมีเจตนาพิเศษละเว้น ไม่ตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของเอกสารดังกล่าวเพื่อให้เกิด

ความเสียหาย แก่กรรมที่ดิน ต. หรือผู้หนึ่งผู้ใด จำเลยจึงไม่มีความผิดฐานเป็นเจ้าของงานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗

๓.๖ กรณีที่วินิจฉัยเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างและการตรวจรับงาน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๙๓๖๘/๒๕๕๒ จำเลยที่ ๑ รับราชการตำแหน่งหัวหน้าส่วนโยธา ช่วยราชการองค์การบริหารส่วนตำบล. ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ควบคุมงาน จำเลยที่ ๒ เป็นกำนันตำบล. และเป็นกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล. ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานกรรมการตรวจการจ้าง จำเลยทั้งสองจึงมีหน้าที่ตรวจสอบผลการปฏิบัติและตรวจรับงานตามสัญญาจ้าง โดยจำเลยทั้งสองทราบแต่แรกแล้วว่างานจ้างหมาก่อสร้างถนนตามสัญญา มีความยาว ๑,๓๕๐ เมตร การที่จำเลยที่ ๑ ไม่ออกไปตรวจสอบการก่อสร้าง ทำให้เกิดความเสียหายเพราะหากจำเลยที่ ๑ ไปตรวจเยี่ยมทราบได้ว่าถนนที่ก่อสร้างเสร็จมีความยาวเพียงประมาณ ๑,๐๒๔ เมตร การที่จำเลยทั้งสองปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทำหลักฐานเท็จด้วยเจตนาพิเศษที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์การบริหารส่วนตำบล. และเป็นกรกระทำโดยทุจริต ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบล. ต้องจ่ายเงินค่าจ้างเกินไป และมีผู้ได้ประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายเป็นค่าก่อสร้างที่เกินไปจากความจริง แม้ภายหลังจำเลยที่ ๒ จะนำเงินค่ารับจ้างส่วนที่รับเกินไปมาคืน ก็เนื่องมาจากองค์การบริหารส่วนตำบล. แจ่งเรียกเงินคืน จำเลยทั้งสองจึงมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๕๗๕-๕๕๘๒/๒๕๕๔ ขณะเกิดเหตุจำเลยที่ ๑ ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลผู้เสียหาย มีฐานะเป็นเจ้าของงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล มีคำสั่งอนุมัติให้จ่ายเงินตามฎีกาเบิกเงินในโครงการ โดยไม่มีการวางทอระบายน้ำตามสัญญาและไม่มีการแก้ไขสัญญาให้ถูกต้อง ถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ แต่เมื่อจำเลยที่ ๑ ไม่มีหน้าที่ทำเอกสารหรือกรอกข้อความในเอกสาร จึงไม่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๖๒ (๑)

จำเลยที่ ๒ ถึงที่ ๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการควบคุมงานและกรรมการตรวจการจ้าง มีหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจและควบคุมงานให้เป็นไปตามแบบรูปารายการละเอียดและข้อกำหนดในสัญญาจ้างแต่ละโครงการ เมื่องานในแต่ละโครงการทำไม่เสร็จครบถ้วนตามสัญญา จำเลยที่ ๒ ถึงที่ ๘ กลับลงลายมือชื่อในใบควบคุมงานและเอกสารการตรวจการจ้างเป็นเท็จว่ามีการทำงานถูกต้องครบถ้วนตามสัญญา การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ และมาตรา ๑๖๒ (๑)

๓.๗ กรณีที่วินิจฉัยว่าการกระทำเพื่อให้งานดำเนินไปโดยรวดเร็ว เป็นผลดีแก่ทางราชการ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย แม้ไม่ถูกระเบียบหรือขั้นตอนไปบ้าง ก็ไม่ใช่การกระทำโดยมิชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๗๐/๒๕๓๐ สรรพากรจังหวัดสั่งให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบภาษีเสนอสำนวนการตรวจสอบภาษีอากรโดยไม่ผ่านผู้ช่วยสรรพากรจังหวัด เพื่อให้งานดำเนินไปโดยรวดเร็วเป็นผลดีแก่ทางราชการ ไม่ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๓๗/๒๕๑๕ ตำรวจเอาคนเมาสุราอาละวาดเตะข้าวของประพฤติตน วุ่นวายบนสถานีตำรวจเข้าไปขวางไว้ในห้องขัง เป็นการกระทำเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ไม่เป็นความผิดตาม มาตรา ๑๕๗ และมาตรา ๓๑๐

๔. บทสรุป

ความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ นั้น กำหนดขึ้นมาเพื่อควบคุมเจ้าพนักงานหรือผู้ใช้อำนาจรัฐที่ได้รับมอบอำนาจจากผู้ปกครองมิให้นำอำนาจที่ตนได้รับมาใช้โดยมิเจตนาส่วนตัว ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ ผู้ปกครองและประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง จะเห็นได้ว่าในความผิดดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองความบริสุทธิ์แห่งอำนาจรัฐ จำเป็นต้องควบคุมเจ้าพนักงานมิให้ใช้อำนาจตามอำเภอใจ และคุ้มครองประชาชนที่ได้รับความเสียหายจากการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าพนักงานนั้น ๆ ปัญหาการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ เกิดจากการตีความกฎหมายที่แตกต่างกันไปตามช่วงเวลา จะเห็นได้จากเดิมที่ศาลได้ตีความโดยเคร่งครัดโดยถือว่าความผิดดังกล่าวเป็นบทลงโทษ แต่ในปัจจุบันศาลได้ขยายขอบเขตการตีความความผิดดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหา ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐเองขาดหลักประกันความเชื่อมั่นในการทำงานในส่วนที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือรัฐ แม้จะมีได้เกิดความเสียหายในทางอาญา เจ้าพนักงานก็กลัวว่าจะถูกฟ้องร้องดำเนินคดี และหากประชาชนมีส่วนก่อให้เกิดความไม่สุจริตในการฟ้องคดีต่อเจ้าหน้าที่รัฐแล้ว ย่อมส่งผลเสียหายในการทำให้เกิดปัญหาในการใช้กฎหมายที่ผิดวัตถุประสงค์จะกลายเป็นเครื่องมือสร้างแรงบีบบังคับและกลั่นแกล้งเจ้าหน้าที่รัฐให้ยอมปฏิบัติตามไปในทางที่ประชาชนต้องการ ส่งผลเสียหายกับการบริหารราชการแผ่นดินและประโยชน์ของส่วนรวม

แต่อย่างไรก็ตาม หลักการกระทำความผิดตามมาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญานี้ ต้องมีองค์ประกอบ กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดต้องเป็นเจ้าพนักงาน และที่สำคัญต้องเป็นเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่กระทำการตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ และในการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่นั้นเป็นการกระทำโดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ดังนั้น หากขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งไปก็ไม่อาจถือได้ว่าเป็นการกระทำความผิดตามมาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา ส่วนจะเป็นความผิดตามกฎหมายอื่นหรือไม่นั้น คงต้องพิจารณาข้อเท็จจริงแต่ละเรื่องไป